

Відзив

офіційного опонента на дисертацію

Міхно Надії Костянтинівни

«Місто як культурний текст: особливості семантики та синтагматики міського простору» подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 64.051.15 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук зі спеціальності 22.00.01 – теорія та історія соціології

Актуальність дисертаційної теми. Докторська дисертація Н.К. Міхно присвячена дуже актуальній, на мій погляд, темі сучасного міста. Загалом місто здавна притягувало увагу представників різних соціогуманітарних наук. Міським життям і його проблемами активно займалися такі класики соціології, як М.Вебер, Г.Зіммель. Чиказька соціологічна школа стала відомою завдяки зацікавленості міською проблематикою на початку ХХ ст. Сьогодні, в сучасному науковому дискурсі, категорія міста теж знаходиться в центрі інтенсивної міждисциплінарної аналітики. Нею дуже цікавляться не тільки соціологи, а й історики, політологи, психологи, антропологи, філософи, мистецтвознавці, архітектори, культурологи тощо. Цікаво, що не так давно проблематика міського простору увійшла в орбіту інтересів лінгвістів. І це не дивно, бо місто є не тільки специфічно організованим простором, а й соціокультурним феноменом. В останньому випадку воно виступає, з одного боку, своєрідною лабораторією культурних інтерпретацій і перетворень, а з другого, місцем інтеракцій людей між собою і своїм середовищем. І саме лінгвісти, спираючись на свої ономастику і соціальну лінгвістику, а також використовуючи такий лінгвістичний інструментарій, як текст, дискурс, семіотика, культурна лінгвістика, запровадили більш широку (культурницьку) перспективу вивчення сучасного міста. Це означає, що в рамках соціології місто можна розглянути як текст. З урахуванням евристичного потенціалу соціокультурного підходу, який зараз є поширеним у соціологічній науці, цей текст може бути означений як культурний. Звідси стратегічну зосередженість

дослідницької уваги дисертантки саме на місті як культурному тексті вважаю цілком правомірною.

Як культурний текст місто є специфічним інформаційним джерелом його історії та актуального стану. Це стосується, наприклад, просторового упорядкування таких елементів міста, як будинки, вулиці, площі, комунікаційні вузли, райони тощо. Разом із тим місто в цілому є носієм різноманітних знаків і значень. Вони втілені в існуючих пам'ятниках, архітектурі, міській топографії, в пам'яті містян. Тому їх «читання», розшифрування пов'язано так чи так із віддзеркаленням змісту і трендів відповідного історичного періоду, ментальності містян, їхніх проблем, устремлінь, мрій, страхів. Усе це робить місто як культурний текст дуже актуальною темою соціологічного теоретизування і емпірично-соціологічних досліджень. Задум авторки дисертації – дати науково обґрунтовані відповіді на виклики часу, що стоять перед вітчизняною соціологією сучасного міста, який перебуває під впливом різних соціокультурних, історичних, економічних, політичних фреймів – заслуговує цілковитої підтримки.

Метою даного дисертаційного дослідження є виявлення характерних особливостей дискурсивного конструювання семантико-синтагматичного простору міста з урахуванням впливу соціокультурних та соціоісторичних фреймів на виробництво дискурсивних формацій міста як культурного тексту. Реалізація зазначеної мети дисертації передбачає дев'ять зазначених завдань. Об'єктом дисертаційного дослідження виступає місто як культурний текст, предметом дослідження – дискурсивне конструювання семантико-синтагматичного простору міста.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дисертаційного дослідження. В цілому текст даної дисертаційної роботи свідчить, що її авторка відмінно розуміється на теорії, методології та методах вивчення міської проблематики. Наукові положення, що висунуті в дисертації, ґрунтуються на глибокому аналізі традиційних і новітніх (міждисциплінарних) підходів до характеристик і проблемних питань сучасного міста. Завдяки

використанню і критичному переосмисленню значної кількості наукових джерел, а також аналізу даних проведених емпірико-соціологічних досліджень Н.К. Міхно отримала відносно нові науково обґрунтовані результати, які суттєво розширюють соціологічне знання про характерні особливості сучасного українського мегаполіса, в тому числі й конструювання його семантико-синтагматичного простору.

Дисертація у вигляді монографії складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять підрозділи, висновків та списків використаних джерел за розділами (505 найменувань). Текст дисертації оформлено відповідно до встановлених вимог, що дозволяє чітко фіксувати оригінальність підходу авторки до предметного поля сучасного міста як культурного тексту. Дисертація в цілому, на мій погляд, структурно побудовано вдало, викладання її змісту здійснюється логічно, компетентно, професійно.

У розділі 1 «Місто як предмет інституціонального дискурсу науки» основна увага зосереджена на виявленні специфіки наукових досліджень міської проблематики. У межах класичного етапу соціологічної науки зміст категорії «місто» пов'язувався переважно з концептами «фізичний простір», «географічний простір», «соціальний простір». Однак з часом різноманітні зрушення (повороти) в науковому теоретизуванні (феноменологічний, антропологічний, лінгвістичний, прагматичний, культурний) стимулювали розширення фреймів аналізу міської проблематики. У сучасному науковому дискурсі особливу увагу привертає розглядання міста як тексту. Причому в центр досліджень ставляться питання соціальності та культурогенності міста, його повсякденне життя. У зв'язку з цим текст міського середовища дослідники розглядають як синтез територіального (культурний ландшафт) і просторового (події духовного життя) аспектів. Ідеться в цілому про семантику міського середовища, настроїв і дух міста з урахуванням текстів міських спільнот, які використовують різні засоби комунікації. Отже вивчення міста як складного багаторівневого феномена потребує використання різноманітних методологічних (міждисциплінарних) напрацювань. Вітчизняна соціологія в

цьому напрямку активно залучає методологічні розробки соціокультурного підходу, феноменологічної парадигми, соціологічного конструктивізму.

У розділі підкреслюється зростання інтересу до вивчення сучасного міста як з боку наукових співтовариств різної дисциплінарної належності, так і з боку поза наукового середовища – журналістів, митців, архітекторів, урбаністів, простих громадян.

У розділі 2 «Теоретико-методологічні стратегії аналізу міського простору» показується, що для вивчення процесів конструювання текстуальності міських просторів було використано методологічний потенціал соціокультурного підходу, семіотичного аналізу та дискурс-аналітичної стратегії. Комплексне використання даних методологічних підходів дозволило запропонувати авторську концептуальну схему дослідження міста як культурного тексту. В рамках зазначеної схеми було здійснена експлікація вихідних концептів дослідження – синтагматики міського простору, парадигматики міського простору, семантики міського простору, дискурсу міста, суб'єктів цього дискурсу, дискурсивних формацій міста, дискурсивних практик.

Усі перераховані концепти характеризуються певним змістом і специфікою. Наприклад, синтагматика міського простору є організацією соціального простору міста фізичними об'єктами (архітектурні об'єкти, транспортні магістралі, ландшафтні зони – синтагми), порядку їх розташування, оформлення і співвідношення. Своєю чергою семантика міського простору презентована змістовним наповненням дискурсивних стратегій, символів і знаків, які існують в просторі міста. Під дискурсом розуміється мовно-знакове (вербальне/невербальне) вираження певної соціальної практики, яка впорядкована і систематизована особливим способом використання мови. У дисертації підкреслюється, що будь-який дискурс завжди детермінується певним ментальністю, культурою, ідеологією, історією.

Своєю чергою суб'єктами дискурсу виступають особи, спільноти, інституції, які залучають до виробництва дискурсивних стратегій певні мовні

практики і намагаються забезпечити контроль дискурсу. Щодо дискурсивних формацій, то вони є, на думку дисертантки, інструментарієм конструювання текстуальності міського простору. Цей інструментарій нерозривно пов'язаний з історичною епохою, соціальними і культурними потребами виробників і споживачів дискурсу. Дискурсивні практики визначаються як артикуляції, за допомогою яких здійснюється когнітивне конструювання соціальної реальності. Дискурсивні формації пропонується розглядати в контексті різних практик артикуляції: політичних (владний дискурс), інституціональних (науковий дискурс), повсякденних (дискурс ідентичності), медійних (публічний дискурс). Своєю чергою парадигматику міського простору пропонується сприймати крізь призму аналізу дискурсивних формацій міста. Як вважає авторка дисертації, результатом комбінаторної взаємодії зазначених компонентів є дискурсивне виробництво міста як культурного тексту.

У розділі 3 «Інтеріоризація знаково-символічних кодів та суб'єктивація семантичного простору міста в повсякденності» з'ясовуються систематичні особливості (ре)презентації дискурсу влади в повсякденному просторі міста, специфіка (де)конструювання публічних та приватних просторів міста, питання міської ідентичності та модусів міського перформансу. Це здійснюється не тільки на підставі існуючих напрацювань в різних соціогуманітарних науках, а й з урахуванням можливостей запропонованої дисертанткою концептуальної схеми аналізу міського простору такого мегаполісу, як Дніпро, в тому числі й результатів проведених емпірико-соціологічних досліджень.

Так, для виявлення особливостей (ре)презентації дискурсу влади в повсякденному просторі міста був проаналізований певний масив політичних текстів суб'єктів владного дискурсу в м. Дніпро. Основною методикою аналізу зібраного масиву політичних текстів був обраний контент-аналіз зазначених текстів.

Владний дискурс у міському просторі є складним комунікативним явищем, орієнтованим не тільки на діалог із громадськістю міста, але і на

здійснення влади в місті за допомогою контролю самого дискурсу та його виробництва. Однією з форм владного дискурсу є політичний дискурс, який визначається наявністю, використанням конфліктного дискурсу і дискурсу узгоджень. У дисертації підкреслюється, що контент-аналіз і дискурс-аналіз текстів політичного дискурсу дали змогу зафіксувати частотний прояв певного типу лексем владного дискурсу, які пов'язані із загальнонаціональною проблематикою, проблемами міського життя, соціальною проблематикою, питаннями політичної та соціальної відповідальності, вияву конструктивної активності міської влади та різноманітних спільнот міста. Цікаво, що такі суб'єкти міського дискурсу, як політичні партії можуть показувати через вживання певних лексем і лексичних категорій свої різні політико-ідеологічні орієнтації. Отже суб'єкти владного дискурсу, активно використовуючи механізми політичної, ідеологічної, символічної номінації об'єктів культурного ландшафту міста, намагаються обґрунтувати перш за все «правильність» стратегії прийняття своїх адміністративних і політичних рішень.

У даному розділі дисертації окремо проаналізовано публічні простори сучасного міста. Тут потрібно звернути увагу на гібридні публічно-приватні простори. У зв'язку з цим розглядається концепція «третього місця», яка є перехідними від класичних публічних просторів до реальної публічності. Також аналізуються і «четверті місця» – сучасні загальні, публічні, транзитні простори, що базуються на практиках переходу, руху, тимчасового перебування, очікування та надають людям певні послуги. На прикладі м. Дніпро показується комерціалізація публічних просторів, обмеження доступу до них, їхня сакралізація. Спостерігається також трансформація основної ролі публічних просторів від комунікативних функцій до візуальних, їх інтимізація, одомашнення, віртуалізація, зростання ролі торгово-розважальних центрів (молів) як публічних просторів.

Місто як соціум передбачає наявність об'єднавчих характеристик його спільнот, перш за все ідентифікаційних. У цьому відношенні міська ідентичність пов'язана з причетністю людини до місця проживання. Вона

формується за допомогою встановлення символічного зв'язку між особистістю і містом, через ототожнення з ним його містян. Одним з важливих чинників сучасного міського життя є міські спільноти, які характеризуються самоорганізацією і заохочують своїх членів до громадянського активізму. Сучасна комунікація вносить певні зміни в характер людської взаємодії. Сьогодні спільноти міських жителів є переважно «мережевими публіками». Проте їхня комунікація відбувається не просто у формі «публічних мережових розмов», а балансує між двома режимами, які умовно можна назвати «сусідськими» і «громадянськими».

Авторське емпірико-соціологічне дослідження, що було проведено з використанням методу дискурс-аналізу, виявило декілька локальних мережових спільнот у соціальній мережі Facebook (м. Дніпро). Здійснений аналіз результатів даного дослідження зафіксував одночасне функціонування в соціальній мережі Facebook таких локальних спільнот міста: загальноміська спільнота, локальна міська спільнота макрорівня, локальна міська спільнота мезорівня, локальна міська спільнота мікрорівня. Така «мережева» множинність і неоднорідність локальних спільнот міста вносить, на мій погляд, свій внесок у загальну міську ідентичність містян, який неодмінно потребує подальшого вивчення.

Далі в дисертації зазначається, що у ході формування порядку дискурсу міста комбінація семантичного та синтагматичного простору здійснюється через процеси сигніфікації та маніфестації, які репрезентовані у дискурсах міського перформансу. У сучасному соціокультурному просторі виникає нове співвідношення святкового і повсякденного, яке характеризується розмиванням кордонів між святковістю і буденністю, взаємопроникненням святкового у повсякденне і навпаки. Цей процес знаходить своє відображення у феномені карнавалізації. Даний термін відображає специфіку сучасної культури у цілому. Такі значущі сфери життя людини як економіка, політика, релігія, спорт та інші зараз набувають рис видовищності, театральності, святковості. У цих умовах посилюються тенденції суспільства до вражень, індивідуалізації, візуалізації

почуттів, перформативності повсякденності. Зрозуміло, що це впливає загалом на текстуальність міста. Розгортання карнавалізації міського життя пов'язується з новими характерними особливостями конструювання форм ідентичності у просторі міста, з появою нових культурних кодів. Отже культурний простір сучасного суспільства перетворюється з логоцентричного на емоціоцентричний. Емоційна складова зараз не просто займає домінуюче положення, а й визначає стандарти, норми соціальної взаємодії, алгоритми соціальних практик.

У цьому плані Н.К. Міхно пропонує звернути увагу на елементи сучасного стріт-арту. На прикладі м. Дніпра були проаналізовані наступні елементи міського стріт-арту: об'єкти стріт-арту загальноестетичної інтенції, елементи міського стріт-арту з інтенцією національної ідентичності, елементи міського стріт-арту з інтенцією міської ідентичності, елементи стріт-арту з інтенцією інкорпорації глобального маскульту, елементи стріт-арту з інтенцією інкорпорації національних культурних творів.

У дисертації також зафіксовано тенденцію до підвищення рівня «емоційності» міського простору через акцентування «негативного» полюсу емоцій – травмування, співпереживання тощо. Тобто тут у центрі уваги перебуває культурна травма, яка пов'язана з гібридною війною на території сучасної України. Загалом у результаті проведеного візуального аналізу дисертанткою були зафіксовані такі дискурсивні стратегії щодо зазначеної війни, як героїзація військових, презентація артефактів бойових дій, актуалізація національної ідентичності, меморіальні практики, експлікація контенту війни в політичному полі, війна як елемент повсякденності, війна як трагедія.

У розділі 4 «Особливості об'єктивації синтагматичного простору міста в соціокультурних ландшафтах» здійснено аналіз архітектурних об'єктів як елементів синтагматичного рівня міського простору, визначено (ре)конфігурації дискурсу історичної та соціальної пам'яті як чинників трансформації архітектурних ландшафтів міста, а також зафіксовано

дискурсивне виробництво локальності в «ментальній архітектурі» та «ментальних мапах» міста.

В дисертації підкреслюється, що символічний простір формується через здатність візуальних об'єктів до трансформації культурно-символічних кодів за допомогою геометричних, семантичних та естетичних характеристик. Наголошується, що в цьому процесі термін «архітектурний ландшафт» грає ключову роль, бо він є необхідним для аналізу комбінації синтагматичних форм у місті, що мають змістовне культурно-ідеологічне наповнення. Висловлюється також думка про те, що рухливість ментальних конструктів лежить в основі динаміки культурних кодів сприйняття архітектурного простору.

Міський ландшафт може бути представлений у вигляді тексту, який репрезентує соціальні відносини через простір і візуальні символи. Звідси до аналізу архітектурних об'єктів як елементів міського простору можна застосувати термін «палімпсест», який передбачає наявність декількох текстових шарів, які репрезентують різні епохи, цінності, ідеї. Таким чином, будь-яка міська забудова має здатність до комунікації з індивідами і цілими спільнотами.

Концептуальна схема даного дисертаційного дослідження передбачає також звернення до аналізу механізму денотації. Цей термін буквально означає символи, що визнаються більшістю людей в даній культурі. В місті денотація проявляється в його топонімічній системі. Оскільки динамічні процеси в просторі топоніміки міста нерозривно пов'язані з категорією історичної пам'яті, то особливу увагу потребує зв'язок між процесами (де)конструювання історичної пам'яті та онтологічним рівнем інтеріоризації цих змін.

Для ілюстрації цієї динамічної обставини пропонується (в дисертації) звернутися до визначення механізму та специфіки переходу маркерів «радянського» до «українського» в семантичному і фізичному просторі міста. У цьому плані, наприклад, історико-дискурсивний аналіз структури меморіалів досить чітко показав зменшення радянського пласту меморіалів і збільшення національного пласту. Як наочний матеріал для аналізу дискурсу історичної

пам'яті в сучасному українському місті пропонується фіксувати «тексти» архітектурних об'єктів міста. Дослідження показують, що візуальний код міста репрезентується симбіозом архітектурних стилів, які своєю чергою представляють змістовні символічні коди, характерні для різних історичних періодів існування міста.

Важливим питанням щодо аналізу зв'язку синтагматичного простору міста з семантичним є з'ясування специфіки сприйняття архітектурних об'єктів міського простору та характеру «зчитування» символічних кодів, які вони в собі містять. Аналіз специфіки (ре)конфігурації загальнознакової, текстової та меморіальної структури ментально-символічного центру м.Дніпра дозволив зробити певні висновки щодо особливостей змін ландшафтів пам'яті. В цьому плані слід зазначити перш за все, що зміни в загальній знаковій структурі архітектурного простору відображають процеси, які протікають на національному, пострадянському та глобальному рівнях.

Наприкінці даного розділу аналізуються результати вивчення ментального забарвлення пам'ятників у міському полі. Візуальний та змістовний аналіз комбінації різних історико-культурних традицій містобудування, проектування та урбаномії дає можливість зафіксувати специфічні та типові характеристики міського простору м.Дніпра – від катеринославського модернового стилю до індустріального домінування, а також конструктивізму, постмодернізму, ефектів «макдональдизації», національного романтизму тощо.

Тема даного дисертаційного дослідження має зв'язок з науково-дослідними програмами. Дисертація Н.К.Міхно пов'язана з реалізацією програм наукових досліджень кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, зокрема з таких тем: «Студентська молодь в умовах глобалізації: соціологічний аспект» (номер держреєстрації 0113U003560; дисертанткою розроблений інструментарій виявлення сприйняття образу міста студентською молоддю, індикатори оцінки якості освіти у сприйнятті студентів, який був апробований в рамках дослідження

«Соціальний портрет студента ДНУ в суспільних реаліях сучасної України (n=400) і результати якого викладені у розділі монографії «Студенти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у дзеркалі соціології») та науково-дослідної роботи «Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві» (номер держреєстрації 0116U003376; дисертанткою було проведено емпіричне дослідження методом контент-аналізу та індивідуальних глибинних інтерв'ю щодо визначення специфіки динаміки топонімічної системи м.Дніпра, результати якого викладені в одноосібному розділі колективної монографії «Особистість і соціальні інститути в урбанізованому суспільстві: м. Дніпро»), які виконувала кафедра соціології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара в 2013-2019 рр.)

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження. Загалом текст даної дисертації справляє приємне враження високим рівнем теоретико-методологічного забезпечення складного дисертаційного матеріалу. Вузлові питання дисертації, які представлені в чотирьох її розділах, адекватно висвітлюються з урахуванням акумульованого дослідницького досвіду, відповідних міждисциплінарних напрацювань і можливостей макро-мезо-мікроаналітики. Вважаю, що докторська дисертація Н.К. Міхно є однією з перших наукових праць у вітчизняній соціології міста.

Найвагомішим науковим здобутком авторки дисертації є розробка теоретико-методологічних засад соціологічного дослідження міста як культурного тексту за допомогою аналізу специфіки дискурсивного конструювання семантико-синтагматичного простору міста. В межах цієї нетривіальної розробки концептуалізація категорії «місто» здійснена з урахуванням соціокультурного, дискурсивно-конструктивістського та семіотичного підходу. Це дозволило розширити границі соціологічного аналізу міського простору за рахунок включення в фокус дослідницьких інтенцій категорій «синтагматичний простір міста», «дискурсивний простір міста», «семантичний простір міста». Адекватне використання зазначених категорій

сприяє виробленню певного образу міста, який так чи так є представленим в уявленнях містян. Інтеріоризований образ міста неодмінно впливає на поведінку людей, їх устремління, дискурсивні практики. Отже евристична цінність виробленої (в дисертації) концепції міста як культурного тексту полягає в тому, що вона є не тільки оригінальною абстрактно-логічною побудовою, а й креативним методологічним конструктом, який може сприяти переходу від теоретико-соціологічних напрацювань до відповідних практичних інтенцій і дій.

У цьому плані матеріали даної дисертації можуть бути використані для розробки стандартів евалюації стану і змін міських ландшафтів, програм і проектів конструювання комфортних публічних і приватних просторів міста, а також адекватних дискурсивних практик. Окрім того, положення і висновки дисертаційної роботи можуть бути використані в навчальному процесі вищої школи, наприклад, у курсах лекцій соціології сучасного міста, при нагоді проведення відповідних емпірико-соціологічних досліджень.

Переконливим аргументом того, що все вищезначене може бути здійснено, виступає емпірична база дисертації, яка охоплює дослідження, проведені дисертанткою особисто або за її прямої участі із залученням кількісної та якісної соціологічної методології (див. автореферат дисертації, с. 6-7).

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації відображені у 35 наукових публікаціях, з яких: одноосібна монографія – 1 (25,11 др. акр.), розділи колективних монографій – 1; статті у фахових виданнях із соціології -11; статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях, що включені до наукометричних баз даних – 9; публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 10; праць, які додатково відображають результати дисертації – 3.

Отримані наукові результати повністю відповідають заявленій спеціальності 22.00.01 – теорія та історія соціології. У тексті автореферату

відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. На мій погляд, теоретичні напрацювання авторки дисертації, результати проведених емпірико-соціологічних досліджень пройшли належну апробацію у відповідних наукових публікаціях і доповідях (виступах) на фахових вітчизняних і міжнародних конгресах, конференціях, семінарах.

Разом з тим по дисертаційній роботі слід зробити деякі зауваження та зафіксувати запитання щодо подальшого вивчення проблематики соціології сучасного міста. Загалом вважаю, що запропонована Н.К. Міхно концепція міста як культурного тексту є в цілому плідною і конструктивною для розв'язання поставленої наукової проблеми. Водночас вважаю, що деякі питання дисертації потребують уточнення або подальшого вивчення.

1. У тексті дисертації(монографії) зустрічаються редакційні та стильові огріхи. Правда, винуватцем цього текстуального недоліку, на мій погляд, є більшою мірою видавець монографії, ніж авторка дисертації.
2. Текст дисертації, на мою думку, є дещо перевантаженим термінологією (переважно лінгвістичною), що потребує обов'язкового використання відповідних довідників.
3. Як пояснити таку невідповідність: у дисертації (монографії) перераховується 12 дослідницьких завдань дисертаційного дослідження, а в авторефераті – 9?
4. На мій погляд, визначення об'єкта дисертаційного дослідження потребує деякого уточнення. Мабуть, все-таки об'єктом даного дослідження виступає саме місто, а не місто як культурний текст.
5. Чи є в такому мегаполісі, як м. Дніпро райони, де мешкають переважно бідні або багаті містяни? Якщо вони є, то чи впливає ця диференціація на сприйняття семантики і синтагматики міста?
6. Чи впливає і яким чином сучасна децентралізація та розширення самоврядування в країні на оптимізацію дискурсивних практик різних спільнот міста?

7. На мій погляд, майбутнє сучасного міста потребує більш інтенсивного і виразного вивчення цінностей та інтересів населення такого мегаполіса, як м. Дніпро.

Перелічені зауваження і запитання не можуть розглядатися як суттєві недоліки дисертації, яка в цілому відповідає сучасному рівні соціологічної науки і є завершеною науково-дослідною працею. В ній дійсно отримані вагомі наукові результати, що дає підстави для її високої оцінки.

Наукова обґрунтованість, теоретична і практична значущість отриманих результатів дозволяють зробити висновок, що дисертація **Н.К. Міхно «Місто як культурний текст: особливості семантики та синтагматики міського простору»** вирішує заявлені наукові завдання і суттєво розширює наукові уявлення про культурний текст сучасного міста, а також відповідає пп.9, 11, 12, 13, 14 «Порядку призначення наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами). Це дає підстави для того, щоб рекомендувати присудження **Міхно Надії Костянтинівні** наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології.

Офіційний опонент,

головний науковий співробітник
Інституту соціології НАН України,
доктор філософських наук, професор

А.О. Ручка

